Komenský a my 2026/2027, 25. ročník

Téma kategorie D

ZŠ 6.-9.r.

SŠ 1.-4.r.

video dlouhé max. 3 minuty

formát videa MP4 s rozlišením 1920 pixelů horizontálně a 1080 bodů vertikálně (16:9) – „Full HD“

videa zaslat přes úschovnu na mailovou adresu komenskyvideo@zsbrandysno.cz, škola vybere 5 nejlepších

téma na oslavu mateřského jazyka (21. 2. je Den mateřského jazyka), ve světě je kolem 7 000 jazyků)

JAK „Přejeme si, aby každému národu jeho vlastním jazykem bylo vykládáno“

Název: Poklad jazyka, Chvála češtiny, Čeština je krásná, ….

vyjádří pomocí videa (obraz a zvuk) krásu mateřského jazyka

Mateřský jazyk není pouze prostředkem pro komunikaci, ale především mostem k naší identitě, kultuře a historii. Je to jazyk, ve kterém myslíme, sníme a vyjadřujeme své nejhlubší pocity. Právě proto si zaslouží naši pozornost a péči.

https://www.casopishermanek.cz/rocnikova-prace-videa/

Jazyk má v Komenského světě své význačné místo, tak důležité, že je třeba o ně neustále pečovat v nejrůznějších souvislostech. Svět je jednotka — není sumou jednotlivostí, nýbrž vyšším celkem. V tomto vyšším celku žije člověk, pro kterého má jazyk svrchovanou důležitost. Důležitost tu formuluje Komenský různým způsobem: podle Cardana uvádí, že člověk má tři základní prostředky života: rozum (ingenium), jazyk (sermo) a ruku (manus).[2] Paralelnost těchto tří jednotek, která se dá také vyjádřit triádou „myslit—mluvit—jednat“, je provedena do důsledků ve zvláštním spise Triertium catholicum. J. Geissler[3] se domnívá, že tento spis je zvlášť důležitý pro pochopení jazykové filosofie Komenského. Ale metoda paralelismu, provedená dokonce i typograficky, která je tak účinná v Orbis pictus a která je názorná ve Via lucis (světlo—náprava), ztrácí svou užitečnost, když jde o obory lidských schopností, které se v lecčems liší. Autor se nechtě dostává do zbytečných násilností a nekonsekventností.

Jiná formulace stejného problému je ve Schola pansophica,[4] kde se uvádí, že člověk má tři mohutnosti, cit (sensus), rozum (ratio) a víru (fides), jimž pomáhají dva důležité prostředky (instrumenta): ruka (manus) a jazyk (lingua). Různost formulací nezastiňuje fundamentální poznatek: jazyk je v životě člověka (o toho jedině Komenskému jde) svrchovaně důležitý, a proto je třeba jej bedlivě zkoumat a pěstovat. Tak se dostává Komenský k širokému, velmi širokému zájmu o jazyk. Vše, oč člověk usiluje a čím žije, je sdruženo s jazykem. Proto je také veškeré Komenského snažení spjato se snažením jazykově teoretickým.

Tak je zájem o jazyk u Komenského teoreticky dobře fundován. Přitom však Komenský vždy projevuje velmi účinný zájem o jazyky a o jejich sociální pozici. Při svém převratném a strastiplném životě měl příležitost se seznámit s nejrůznějšími jazyky Evropy. A dovedl vždy využít příležitosti, aby se s nimi seznámil, ať již rozhovorem s příslušníky těchto jazyků, nebo z naučné literatury. Jeho filologické vzdělání je dobře známo.[5] Přečetná místa z jeho děl ukazují, jak byl informován — a dobře informován o nejrůznějších detailech [290]z nejrůznějších jazyků. Stejně věnoval pozornost i teoretičtějším a teoretickým spisům jazykovědným a lingvistickým pasážím z děl jiných. Tak mohl psát o věcech lingvistických se zasvěceností odborníka.

Mezi knihy lingvistické nebo z velké části lingvistické patří z Komenského díla především tyto:

Methodus linguarum novissima z r. 1648, výklad jazykově metodický s obsáhlou předmluvou, vykládající základní otázky lingvistické;

Via lucis, vyšlá r. 1668, nastiňující cestu světla—nápravy vedle jiných oborů též v jazyce, vytvořením jednotného jazyka;

Panglottia, lingvistická součást souboru „De emendatione rerum humanarum consultatio catholica“, vyšlá teprve po třech stech letech r. 1966, rozvádějící problém vytváření jednotného jazyka.

Kromě toho je třeba hodnotit jako lingvistický přínos dvě věci: Jednak jsou to lingvistické připomínky, vtroušené do nejrůznějších míst jeho prací, hlavně prací didaktických, jednak je to celý duch jeho didaktických prací (které ovšem nepředstavují vlastní lingvistiku, nýbrž lingvistiku aplikovanou) — duch, který výmluvně mluví o postoji autora k základním otázkám lingvistiky.

Především se tedy obrátíme k rozboru lingvistických problémů v úvodu k Methodus linguarum. Ze tří základních problémů lingvistiky (vztah jazyka k nejazyku, jazyka k druhým jazykům, jazyka k jeho částem) se tu Komenský zabývá vztahem prvním, vztahem jazyka k nejazyku čili problémem sémiologickým. Vychází přitom ze starého aristotelovského (Peri hermeneias, 1) sdružení trojích jednotek v jednom, totiž věcí (res), myšlenek (mentes) a slov (verba). Toto sdružení, které dostává své mnohostranné uplatnění v pracích moderních sémantiků,[6] je Komenskému východiskem. Někdy se zdůrazňuje jen spojení myšlenek a slov, zpravidla ve formulaci „jednoty jazyka a myšlení“.[7] Ovšem bez třetího členu — věcí — je Komenského uvedená triáda nedostatečná. Z této triády pak vyvozuje řadu dalších rysů jazyka, které jsou nutné pro pochopení způsobu jeho fungování: jazyk je obrazem světa, jazyk mluví o věcech nepřítomných, jazyk vzniká z myšlení, jazyk nemůže existovat bez myšlení, kritérium správnosti jazyka vychází z toho, kolik má v sobě myšlenek a věcí, atd. Přichází pak k rozboru jednotlivých forem jazyka, tj. jazyka psaného (také těsnopisu) a mluveného, a zkoumá jejich přednosti a nevýhody.

„Jazyky mají být pěstovány a vypěstovány tak, aby se staly uživatelům zprostředkovatelem moudrosti“.

Poznámky:

1] Úvod V počátcích svého reformního snažení, ještě na domácí půdě a v prvních letech exilu, hodlal Jan Amos přispět především vzdělanosti a školské nápravě vlastního národa a v tomto ohledu preferoval jako literární jazyk rodnou řeč. Nastínil koncepci první české encyklopedie Theatrum universitatis rerum to jest divadlo světa a zahájil přípravu didaktického souboru Ráj český.

2] Velmi jednoznačně to vyjádřil na sklonku života ve svém bilančním dopise holandskému nakladateli Montanovi: „Brzy v mládí pojala mě touha, abych toliko pro svůj národ složil v mateřštině nějaké knihy a jemu tím prospěl, a ta touha mne neopustila po celých těch padesát let.“

3] Toto přání se exulantovi Komenskému nesplnilo. A i proto mu obavy z budoucnosti „vlasti milé“ splývaly (a jak se ukázalo v následném pobělohorském období právem) i se starostmi o národ a jeho jazyk – v proslulém Komenského Kšaftu Jednoty bratrské zaznívá dodnes s naléhavou a nadčasovou platností: „Odevzdávám tobě (lide český) také a synum tvým snažnost v pulerování, vyčišťování a vzdělávání milého našeho a milostného otcovského jazyka…“

4] Češtinu ovšem používal jako komunikační prostředek i nadále, jak pro exilovou komunitu Jednoty bratrské, tak v soukromé korespondenci s krajany. A v jeho představách měli čeští učitelé nadále češtinu rozvíjet a pěstovat pro své žáky jako klíč ke vzdělání a na základě dokonalé znalosti mateřského, prvního jazyka otvírat i brány jazyků dalších.

Zdroje:

1] Jan Amos KOMENSKÝ, Obecná porada o nápravě věcí lidských III, Praha 1992, s. 179.

2] Jan KUMPERA, Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků, Praha – Ostrava 1992, s. 302–303.

3] Jan KUMPERA, Jan Amos Komenský. Malý profil velké osobnosti, Uherský Brod 1989, s. 37.

4] Jan Amos KOMENSKÝ, Kšaft umírající matky Jednoty bratrské, in: Jan Amos Komenský, Dvojí poselství českému národu, Praha 1970, s. 25.